

KRÖNIKA

Vem vill egentligen ha en "Fanny och Alexander-jul"? Här är de **dolda pärlorna** bland julfilmerna.

Anders K Gustafsson tipsar om **tre julfilmsfavoriter** – och tycker att en jul i Bergmans anda inte är något att stå efter.

Kulturredaktör
Erik Jersenius
021-19 91 15
erik.jersenius@vlt.se

Kulturchef
Cecilia Ekebjär
cecilia.ekebjar@mittmedia.se

Roald Dahl 1968. FOTO: TT

Dahls medaljer utdelade – 73 år efter kriget

LITTERATUR Roald Dahls familj har tagit emot de medaljer som författaren fick för sina insatser under andra världskriget, rapporterar BBC. Under kriget, innan han skrev klassiska barnberättelser som "Kalle och chokladfabriken" och "Stora vänliga jätten", var Dahl stridsflygare i brittiska flygvapnet. Han deltog i flygstriker över Nordafrika och Grekland och skadades svårt i en kraschlandning 1940. För sin tjänstgöring dekorerades han med flera medaljer. Men Dahl, som gick bort 1990, brydde sig aldrig om att plocka ut dem.

Men nu, 73 år efter krigsslutet, har de nått hans efterlevande. Efter lite efterforskningar begärde Dahls barnbarn Ned Donovan ut dem från brittiska försvarsdepartementet. (TT)

KULTUR OCH NOJE PÅ WEBBEN

Barnen är glada när det firas jul i Bergmans "Fanny och Alexander", men när pruttarna släckt det sista ljuset griper ångesten tag. FOTO: ARNE CARLSSON / AB SVENSK FILMINDUSTRI

Fantastisk ensemble i musikalen "8 kvinnor". FOTO: JEAN-CLAUDE MOIREAU/FOCUS FEATURES

De dolda pärlorna bland julens filmer

Ah, vilken riktig "Fanny och Alexander-jul"! Många får något drömande i blicken när den färgsprakande ringdanser i det högborgerliga hemmet hos Bergmans julfirare kommer på tal, eller visas i någon snabb julkavalkad på tv. Särskilt detta Bergman-år finns det all anledning att återvända till detta familjeepos.

Någon "Lars Norén-jul" vill vi däremot inte vara med om. Det är lika inpräntat i den svenska folksjälen. Ångest, osämja.

Det materiella överdådet hos familjen Ekdahl i "Fanny och Alexander" döljer bara nödtorftigt de konflikter, missgrepp och förtorkade relationer som finns under ytan. Barnen må leta mandlar i gröten, de vuxna ägnar sig åt otrohet, grälsjuka och hat. Julstämningen känns långt borta när Börje Ahlstedts misslyckade och patetiska Carl Ekdahl, i väntan på jullettan, spy sin galla över den kuvade frun Lydia, spelad av Christina Schollin.

Trots detta lever föreställningen om Ingmar Bergmans "Fanny och Alexander" som den ultimata, glittrande julsjalskildringen på film. Det svenska premiärdatumet, den 17 december, gjorde säkert sitt till för att officiellt upphöja den till "julfilm". För det är ju något speciellt med

julfilmerna – och julhelgen som den stora filmhelgen. Många gör sitt årliga biobesök den 25 december och förväntade publiksuccéer schemaläggs ofta just då.

Julfilmerna spänner numera över ett stort spektrum, från Frank Capras hjärtevärmade "Livet är underbart" till komedier som "Tomten är far till alla barnen".

Här är tre julfavoriter bortom de mest självklara klassikerna att värma sig med över helgerna:

■ **"8 kvinnor"** av François Ozon
Musikal med bland andra Isabelle Huppert och Catherine Deneuve i huvudrollerna. Det är en mordgåta i herrgårdsmiljö, där det finns skäl att misstänka alla de åtta kvinnorna som samlats för att fira jul. Det är en alldeles underbar lite pärla och även de som inte gillar musikal borde charmas.

■ **"The Nightmare Before Christmas"** av Henry Selick
Numera klassisk film i stop motion-animering

där Jack Skeleton från Halloweenlandet i stället vill börja sprida lite julstämning. Det är svårare än man kan tro när skräck är ens naturliga element. Producerad och skriven av Tim Burton med finfin musik av Danny Elfman.

■ **"Bad Santa"** av Terry Zwigoff
Billy Bob Thornton och Tony Cox har huvudrollerna i denna skruvad och allt annat än barmtillättna komedi, där en försupen och cynisk "jultomte" och hans alvkompis ska råna en affär. De träffar en pojke som är övertygad om tomtens äkthet och givetvis blir det lite hjärtevärmade på slutet.

Men Lars Norén då? Som Ulrika Knutsson påpekade i sin krönika nyligen älskar han julen. Vad jag vet har han aldrig skrivit något som utspelar sig just under denna högtid. Inte än i alla fall.

Anders K Gustafsson
anders.gustafsson@mittmedia.se

Sju tips för en mer hållbar julkonsumtion

Katarina Graffman och Jacob Östberg, författarna bakom "Vi är vad vi köper", ger sju tips på ett mer hållbart julfirande.

"Jag drömmer om en jul hemma..." Ja, så går den gamla jullåten men de flesta av oss har inte riktigt så modesta juldrömmar. Åtminstone så vägar vi inte låta på att julen ska bli så där härlig som julen ska vara genom att bara vara hemma. I stället gäller det att maximera chanserna för en riktigt lyckad julhelg och det gör vi bland annat genom konsumtion. Och det handlar inte bara om alla klappar vi köper till nära och kära och till andra med för den delen. I bara farten, julkonsumtionsfarten, köper vi en massa andra prylar också. Den där fina julslipsen kommer göra julfirandet lite extra festligt. De där nya adventsljusstakarna kommer att sprida ett så behagligt skimmer över allting. För att inte tala om den där nya TV:n som kommer att göra att alla fantastiska program som alltid sänds under helgerna kommer att bli ännu mer njutningsbara. Men finns det något vi kan tänka på för att göra konsumtionen vi ägnar oss åt både mer hållbar och smartare?

Katarina Graffman och Jacob Östberg ger tips för ett hållbart julfirande. FOTO: ERIK JERSENIUS

1

Lär dig skilja på konsumtion som verkligen betyder något och sådan som är oviktigt. Genom att ställa sig själv ett antal frågor innan man köper något kan många impuls köp förbli pengar på kontot: Kommer mitt liv bli bättre om jag köper just den där prylen? Kommer mina vänner och bekanta att se på mig på ett annat sätt då? Vad händer om jag inte köper den här prylen?

2

Bryt mot konsumtionskulturens oskrivna regler. Vad händer egentligen om du har på dig samma julkänning, julslips, jultröja eller dylikt vid varje festligt tillfälle under helgerna? Kommer dina vänner och släktingar att säga upp bekantskapet med dig då eftersom de inte vill hänga med någon som bara verkar ha ett klädesplagg? Ge bort en

Julhandeln frestar till impuls köp. FOTO: FREDRIK SANDBERG / TT

gammal present, till exempel en favoritbok ur den egna bokhyllan, snarare än att köpa något nytt. Kommer du att betraktas som ogin och oplanerad eller som charmigt excentrisk?

3

Undvik den bittra känslan låg kvalitet medför. Fundera på om prylen du tänker köpa är en sådan som kom-

mer att åldras med värdighet, alternativt som kan uppdateras och repareras, eller är det en pryl som kommer att slängas när du använt den några gånger... Kan man använda den deis som, antagligen felaktigt, brukar tillskrivas Benjamin Franklin: "The bitterness of low quality remains long after the sweetness of low price is forgotten."

4

Säg inte nej till allt men ibland är det effektivt att vänta lite. Våldigt ofta går det omedelbara begäret över om man låter bli att köpa något på impuls. Eller du får åtminstone möjligheten att längta och sukta efter något. När man ska köpa vapen i vissa amerikanska delstater så finns det en väntetid mellan att man köper och att man faktiskt får vapnet, så att eventuellt aggregerat mot en viss person har lagt sig... Så fungerar många typer av konsumtion, att de starkaste vill-häkslorna har slutat svalla om man väntar lite.

5

Små treats kan vara lika effektiva som stora. Vem av oss har inte känt att vi köper något för att fira att vi har fått höjd lön, avslutat ett projekt på jobbet, påbörjat juledigheten, äntligen bli-

vit klara med snöskottning- eller vad det nu må vara. Då kan det vara bra att tänka på den forskning som visar att små treats – som en mugg glögg eller en pepparkaka med en skiva Stilton på – kan fungera lika bra som belöning som stora treats – som en ny väska eller en ny kaffemaskin.

6

Lär dig konsumtionsspelets regler. Våra handlingar är varken slumpmässiga eller naturlagsstyrda. I stället är vi en del av ett spel som vi kan kalla för konsumtionskulturen, där vi lydigt spelar efter de uppsatta reglerna. Det känns inte som att vi spelar ett spel, det känns som att vi bara gör så som människor gör mest. Men om vi lär oss lite mer om hur konsumtionskulturen är uppbyggd kan vi på ett enklare vis bryta de mönster som inte leder till att vi blir långsiktigt lyckligare, utan

kanske bara att vi blir fattigare och ökar påfrestningen på vår planet.

7

Man blir lyckligare av att vara än att ha. Forskning visar att den tillfredsställande känslan av att ha spenderat pengar på en upplevelse, som gärna delas med människor vi tycker om, sitter kvar långt längre än tillfredsställelsen av att ha köpt nya prylar. Så luta dig tillbaka, lägg ned telefonen, fokusera på nuet och dem du har omkring dig och låt konsumtionsbegäret också få lite välbefärlig juledighet.

Fotnot. Västeråsdottern Katarina Graffman är antropolog och Jacob Östberg är professor i reklam och pr vid Stockholms universitet. Tidigare i år gav de ut boken "Vi är vad vi köper", om konsumtionskulturen vi lever i.